

“ZƏNBUR” JURNALININ TƏNQİD HƏDƏFLƏRİ VƏ ÜSLUB XÜSUSİYYƏTLƏRİ

XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan tarixinin mürəkkəb, ictimai ziddiyyətlərlə dolu bir dövrünü əhatə edir. Bu dövrdə I rus inqilabının təsiri ilə azadlığa meyli, yenilik və tərəqqiyə rəğbəti, mədəni geriliyə, vaxtı ötmüş adət və ənənələrə tənqidimünasibətəks etdirən bir sıra satirik jurnallar nəşrə başladı. “Kəskin sinfi mübarizə şəraitində həyatda hökm sürən mənfiliklərə, xalqın məhrumiyətlə dolu olan yaşayışına diqqəti cəlb edən satirik jurnallar gülüş vasitəsilə kütlələri ayıdır, onları öz hüquqları uğrunda ictimai mübarizəyə qoşurdu”. (1, s.5) Bu jurnallar içərisində öz ideyası və siyasi istiqaməti etibarilə “Molla Nəsrəddin” jurnalının ənənələrinə sadıq qalan “Zənbur” xüsusi seçilirdi. İlk nömrəsi 1909-cu il martın 13-də çapdan çıxan “Zənbur” jurnalının nəşri doktor Əbdülxaliq Axundov, redaktorları müxtəlif vaxtlarda R.Səlimxanov, Ə.Əzimzadə, M.Pələvəndov olmuşdur. Jurnalın 22-ci nömrəsindən etibarən (25 iyun 1910) baş redaktoru eyni zamanda Ə.Müznib idi. 1909-1910-cu illərdə nəşr olunan jurnalın ümumilikdə 70 nömrəsi çapdan çıxmışdır. Jurnal hər həftənin cümə günləri “Kaspi” mətbəəsində nəşr olunur, öz fikirlərini geniş oxucu kütlələrinə çatdırmaq üçün felyeton, poçt qutusu, sual-cavab, karikatura və s. bədii, publisistik yazı və rəsm üsullarından istifadə edirdi.

“Molla Nəsrəddin” jurnalının ənənələrini davam etdirən “Zənbur” ictimai ideyalarını hamının başa düşdüyü sadə xalq dilində ifadə edirdi. Bu publisistik üslubun tələblərinə cavab verməklə jurnalın oxucular arasında geniş yayılmasına böyük təsir göstərirdi. “Zənbur” da “Molla Nəsrəddin” kimi dilimizin saflığı uğrunda mübarizə aparır və onu ərəb-fars, rus sözləri ilə eybəcər şəkllə salanlara dərin nifrətini bildirirdi. Ədəbi dilimizin süni olaraq qəlizləşdirilməsi əleyhinə çıxan jurnal öz səhifələrində bu haqda çıxışlar edir, dilimizi yad ünsürlərlə zəhərləyənləri kəskin tənqid edirdi: “Srağagün bizim Kəbla Hacı ağa kənddən gəldi, görüşməkdən sonra dedi:

– Rəfiq, təzə xəbərdən-zaddan nəyin var? Bugünkü qəzeti oxumusan?

Dedim, qəzeti gətirdilər, baxanda gözüm sataşdı “Aydınlıq gecə” sərlövhəli bir məqaləyə. Başladım oxumağa:

– Qəmər... şu fanus səmavi şərqin üfqiğündən təzə doğmuş məlikli hürriyyət kimi parlaq... lar ba nəzəri-fərib xəndei-nəvay yağdırıyordu.

– Rəfiq, axı bir dayan. Sən ki tək özün üçün oxumursan, axır mənim üçün oxuyursan. Mən ki başa düşmürəm.

... Sən Allah, sən ki qələm əhlisən, heç özün başa düşürsən nə oxuyursan? Adə, bu türk dili olmadı ki. Ərəbdən, farsdan, bəlkə, Yəmən ərəblərinin dilini də ötdü-getdi. Kül bizim başımıza! Bizim kimi avamı belə dilli məqalələr ilə ayıldacaqlar”.

(2)

Xalq arasında maarif və mədəniyyəti yaymağa çalışan “Zənbur” ölkədəki mədəni geriliyə, təhsil sistemindəki nöqsanlara acı-acı gülmür, öz səhifələrində çap etdirdiyi nümunələrdə bu barədəki narahatlığını tez-tez dilə gətirirdi. Elmin, maarifin dəyərini anlamayan, inkişaf etmiş xalqlardan geri qalan millətinin acınacaqlı taleyi “Zənbur” jurnalının ətrafında birləşən sənətkarlarda dərin kədər və təəssüf hissi doğururdu: “Bədbəxt Məşqətinin məktəbi “xoşbəxt” cahillərin köməkliliylə qapandı”. (3)

Dünyadan bixəbər, “xoşbəxt” görünən cahillər ilə onların bədbəxt taleləri arasındakı təzad dövrün reallığını əks etdirirdi.

Jurnalda nəşr olunan nümunələrdə ümumxalq dilində tez-tez istifadə olunan ifadələrə, atalar sözü və məsəllərə, frazeologizmlərə və s. geniş yer verilmişdir. Bu ifadə və deyimlərobrazların nitqini və xarakterini fərdiləşdirməyə xidmət edirdi. Aşağıda verilmiş nümunəyə nəzər salağ:

“A Molla bacı, ümidim yenə sənə gəlir. Qulbeçəvün bir yetimçəsi var. Bu gün bir həftədir, dilboğaza qoymur, ağlamaqdan nalan olub. O cəhənnəmə (təki sənün başuva sədəqə oleydi), tamam ev cəzanə gəlib. Gecəmizi gündüzə döndərib, gündüzümüzi gecəyə. Çapalamış olur, yatmır. Bilmək olmuro yer sıxmışa nə olub. Yeyəndə bir dana qədəri yeyir. Helə yatmağa gələndə yuxusu çəkilir ərşə. Xalqın başına ağıl qoyan Bircə bacı indi bir küçüyün əlində aciz qalmışam”.

(4)

İki avam qadın arasında qurulmuş bu dialoqdatəbiiliyi təmin etmək məqsədilə məişətdə geniş istifadə olunan ifadələrə, frazeologizmlərə (dilboğaza qoymamaq, yuxusu ərşə çəkilmək, başına ağıl qoymaq), vulqar sözlərə və s. yer verilmişdir. Dialoqdakı aydınlıq, sərbəstlik və təbiilik obrazların nitqi və xakteri, düşdüyü konkret psixoloji vəziyyət haqında oxucuda aydın təsəvvür yaradır.

Jurnalda bədii və publisistik nümunələr sadə xalq dilində yazılsa da, bəzi nümunələrdə qəliz ərəb-fars sözlərinə və tərkiblərinə də rast gəlinir. Bəzi nümunələr isə bütünlüklə farsca yazılmışdır.

Bundan başqa jurnalda nümunələrdə istifadə olunan varvarizmlər (pajarnı, uçitel, abrazovanni, konsilyum, mirovoy sud, uşkola və s.) çar hökumətinin əsarəti dövründə dilimizə daxil olan əcnəbi sözlərin məişətdə geniş istifadəsi ilə əlaqədardır.

Jurnalda bədii və publisistik üslubun bütün imkanlarından istifadə olunmuşdur. Nəşr olunan nümunələrdə istifadə olunan bədii təsvir və ifadə vasitələri (epitet, təşbeh, mübaligə, kinayə və s.) obrazlılığı təmin etməklə fikrin oxucuya daha təsirli çatdırılmasına xidmət edirdi. Aşağıdakı nümunəyə nəzər salağ:

“Mollalar öz işlərini çox yaxşı bilirlər, onların ayaqları biləni bizim başımız bilməz”. (5)

³² AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu e-mail: shahanamammedovah@gmail.com

Nümunənin müəllifi bədi kinayə vasitəsilə molların iç üzünü açır və onların əslində avam xalqı aldatmağını yollarını “çox yaxşı” bildiklərinə dolayı yolla eyham vurur. Dini əlində bayraq edən mollar xalqı özlərinin də dediyi kimi “qoyun-quzu sürüsü kimi” itaətdə saxlayırdılar. Başqa bir nümunədə isə təşbeh vasitəsilə mollar öz çirkin əməllərinə görə iblisə bənzədilir:

“Molladır iblistək evlər yıxan, aqah olun!” (6)

Aşağıda verilmiş nümunədə isə molların ikiüzlülüüyü və riyakarlığı, min bir cildə girmələri ifşa olunur:

“Bu mollar belə ləvəş cinsidirlər, gah qan kimi qızarırlar və gah topraq kimi bozarırlar”. (4)

Din və fanatizm əleyhinə mübarizə aparən “Zənbür” jurnalı “Molla Nəsrəddin” ənənələrini davam etdirir, ruhani qüvvələri tənqid etməklə xalqı qəflət yuxusundan oyatmağa çalışırdı. Jurnalın səhifələrində fanatizmi, mövhumatçılığı tənqid edən nümunələrə geniş yer verilməsi bu fikri bir daha sübut edir:

Ey cəmaət, qıl ibadət, abid ol Sənan kimi,

Dəstəmaz al, qıl namazın surəti-bican kimi.

Gər günahın olsa dəryadək tökülmüş qan kimi,

Pak olarsan cümləsindən çeşmeyi-heyvan kimi.

Bu əfəndi sözlərinə gəl inan, aqah olun! (6)

Nümunədə obrazlılıq həm fonetik, həm leksik, həm də qrammatik səviyyədə təmin olunmuşdur. Burada “a” və “ə” səslərinin sözlərin müxtəlif yerlərində təkrarı assonans, bənzətmə bildirən “kimi” qoşmasının misraların sonunda təkrarı epifora, misralarda söz sırasının pozulması isə inversiya yaratmışdır. Bundan başqa nümunədə təşbehdən də istifadə olunmuşdur. (abid ol Sənan kimi, qıl namazın surəti-bican kimi, günahın olsa dəryadək tökülmüş qan kimi, pak olarsan cümləsindən çeşmeyi-heyvan kimi)

Xalqa üzünü tutan vaiz onlara Sənan kimi Allaha ibadət etməyi, cansız ölü kimi dəstəmaz alıb namaz qılmağı təbliğ edir və bu yolla onları guya öz günahlarından təmizləyib, dirilik çeşməsi kimi təmiz və pak olacaqlarına inandırır, əslində isə onları daha çox günah etməyə təşviq edir. Bu fikri jurnalda verilən başqa nümunələr də təsdiq edir:

“Səməd əfəndinin moizəsindən sonra ki “Dəstəmaz alanda günahlarımız əzalarımızdan rəf olur”, – camaat gecələr oğurluq edib, adam öldürür, günəzlər dəstəmaz alırlar”. (6)

“Həmişə tövbə qapısı qaradır bəndələrə haqdan açıqdır”. (2)

Jurnalda molların, şeyxlərin pirləri, ocaqları gəlir mənəbəyinə çevirməsi, sadə xalqın isə belə pirlər və ocaqlara pənah aparması, xəstəlik və dərdlərinin çarəsini pirlərdə tapması bədi kinayə vasitəsilə tənqid olunur:

“A kişilər, a biinsafılar, adam belə-belə ocaqlara şəkk götürür? “Babaratma” pirləri şəkk götürən kafir olar. Rəhmətlik babam deyirdi: “Oğul, hardan olsan, “Babaratma” pirlərini yadımdan çıxartma. Başın ağrıdı, canın ağrıdı, “Babaratma” pirlərinə get”. İndi bu vəsiyyəti mən heç unutmamam. Qurban olum belə ocağa! Bu ocağa gedəni nə həkimə işim düşər və nə o imansızların acı dərmanların içərim”. (3)

Ümumiyyətlə, “Zənbür” dəki nümunələri təhlil etdiyimiz zaman aydın olur ki, cəmiyyətdəki nöqsan və qüsurları tənqid etmək üçün jurnalda ən çox istifadə olunan bədi ifadə vasitələrindən biri məhz kinayədir. Fikrin dolayı yolla çatdırılması oxucunu birbaşa tənqid hədəfinə yönəldir və hədəf haqqında aydın təəssürat yaradır. “Zənbür”ün 24 aprel 1909-cu il tarixlinömrəsində verilmiş bir nümunəyə nəzər salaq:

“Bizim hamamların suyuna nə olub? Tərtəmiz güləb kimi. Əgər bir az üzündə yağ görsən, nə eybi var? Əlinlə oyanabuyana eyliyib, sonra çim, ol tərtəmiz. İrtimasi-qüslə lazımdır bir xəzinə su. Sənin onun iyində, rəngində və təmində nə işin var? Əgər fikrivi birdən gələ ki, xəzinənin içində cürbəcür adamlar: keçəl-küçəl, nə bilim, qotur-motur girirlər, nə olur, onları məgər Allah xəlf etməyib? Adam naşükür olmaz! Hamı Allahın bəndəsidir. Allahın pis dərini yaxşı bəndəsi çəkər. Nə lazımların ürəyin sındırmaq? Mən qorxuram belə sözləri ağzıma alım danışam, çünki heç lüzumi yoxdur. Yaxşı zadı tərif eyləmək özü bir qəbih zəddir”. (7)

Nümunədən də aydın olduğu kimi, buradakı əsas tənqid hədəfi Bakı hamamlarındakı natəmizlikdir. Suyu “tərtəmiz güləb kimi” təsvir edilən bu hamamların əslində xəstəlik mənəbəyi olmasına eyham vurulur.

“Molla Nəsrəddin” jurnalının izi ilə gedən “Zənbür” Yaxın Şərqlərlərinin həyatında baş verən ən mühüm siyasi hadisələrə də öz münasibətini bildirməyə çalışırdı. Bildiyimiz kimi, birinci rus inqilabının təsiri ilə ilk qüvvətli inqilabi hərəkat İranda başlamışdı. Jurnalın nəşrə başladığı 1909-cu ildə isə İran və Türkiyədə inqilabi-demokratik hərəkat özünün ən yüksək dövrünü yaşayırdı. “Zənbür” həmin ölkələrdəki inqilabi hərəkatı, xalq kütlələrinin ağır vəziyyətini öz səhifələrində tez-tez işıqlandırır, inqilab xainlərini ifşa edirdi. Jurnalın 20 mart 1909-cu il tarixlinömrəsində verilmiş nəzm nümunəsində Məhəmmədəli şah və onun tərəfdarlarının xalqa tutduğu divan inandırıcı bədi lövhələrlə bu şəkildə eks olunur:

Düşdü şəriş millətə, çəkdi xəlayiq ələman,

Doldu qovğa ruyi-ərzə, tutdu İrani fəğan.

Şahi-İran Mədəli öz fitnəsin qıldı əyan,

Məclisi-milli dağıtdı, yıxdı evlər, tökdü qan.

Bədi qan tökdün, qəsəm yad eylədin bəhri-ziyad. (5)

İran şahı Məhəmmədəli şahın inqilabi qüvvələrə qarşı törətdiyi xain əməllərin təsvir olunduğu bu bəndədə istifadə olunan bədi ifadə vasitələri (inversiya, mübaligə), frazeologizmlər (yıxdı evlər, tökdü qan) obrazlılığı təmin etməklə şeirin bədi təsir gücünü qüvvətləndirir.

Məhəmmədəli şah və onun əlaltılarının İranda yaratdığı “əmin-aman” vəziyyətə “Zənbur” öz münasibətini belə bildirirdi: “A kişi, mərifət nə yaxşı şey imiş! Adamda olanda döndərib onu bir parça molla eyləyir. Məmləkəti-İran da bu dərəcədə əmin-aman Əmir Bəhadirin mərifət siyasiyəsindən naşi olmuyubmu? Əlhəq, müsəlmanlara vacibdir, bəbüzgvarların qədərini bilsinlər”. (3)

Göründüyü kimi, bədii sual və kinayənin köməyi ilə inqilab düşmənlərinin İranda yaratdığı qarışıq vəziyyət barədə oxucuda aydın təsəvvür yaradılır.

Jurnalda çar Rusiyasının üzdə İrana “sevgisi”, əslində isə onun milli istiqlaliyyətini boğmağa çalışmasına kinayə ilə eyham olunur: “Rəis piyaləni qalxızib dedi:

– İçək İranın tərəqqisinə! Bizlər iranlıları sevirik”. (6)

“Zənbur” jurnalında Azərbaycan qadınlarının taleyi, bütün insani hüquqlardan məhrum olmaları və s. məsələlərə aid də çoxlu nümunələrə rast gəlmək olar. Qadınların düşdüyü çıxılmaz vəziyyət, onların ağır həyat şəraitikimi problemlər jurnalın daim diqqət mərkəzində olmuşdur:

Nə boşlayır, nə də yaxşı saxlayır,
Qaramaltək bizi evdə bağlayır.
Gecə-günüz kasıblıqdan ağlayır,
Eşitmişəm, bizim kişi evlədir.

Üç arvadıq bir evdə düşmən kimi,
Gündə urub əzir mənim əngimi.
Kim dözər bu qalmaqala mən kimi?
Eşitmişəm, bizim kişi evlədir. (6)

Burada Azərbaycan qadınının hüquqsuzluğu, kölə vəziyyətinə salınması, məruz qaldığı ağır işgəncələrinəndirici bədii lövhələrlə əks olunmuşdur. Bütün hüquqları tapdanan qadının dilindən verilən bu şeir nümunəsi o zamankı dövrün acı gerçəkliklərini əks etdirir. Nümunədə təşbeh, bədii sual, təkrirvasitəsilə fikrin bədii təsir gücü artırılmışdır.

Bundan başqa jurnalda klassik üslubda istifadə olunan bəzi bənzətmələrdən satirik tənqid hədəfini ifşa məqsədilə istifadə olunmuşdur:

Qəddi kiçik, miyani ceyran kimi,
Cüt məməsi lumiyi-İran kimi,
Bus eyliyə, qucaqlıya can kimi,
Ağzı kiçik, ətirli rübhan gərək. (4)

Yaxud:

Dindirmiyə, söylətmiyə bir kəsi,
Daş kimi lal ola, bizəban gərək. (4)

Tənqid hədəfinin dilindən bu sözləri verməkdə “Zənbur”ün əsl məqsədi qadınları “daş kimi lal” deyil, öz insani hüquqlarının müdafiəçisi kimi görmək istəyidir.

“Molla Nəsrəddin” jurnalının layiqli davamçısı olan “Zənbur”ün qarşısında duran əsas məqsədlərdən biri də “millət dərdindən əriyən” müftəxor və boynuyoğunların, xalqın halal qazancını mənimsəyən ağaların, bəylərin, qoçuların ifşası idi: “Kim cürət edə bilərdi mənə söz desin? O saat bir güllə təpəsindən yapırdırdım. Xalq qazanırdı, mən yeyirdim. Hamısının pulu mənim deyildimi?” (3) İnqilabdan əvvəlki dövrə həsrətini ifadə edən bu nümunədə bədii sual vasitəsilə fikir birbaşa oxucunu tənqid hədəfinə yönəldir.

Jurnaldakı nümunələrdə fikrin təsir gücünü artırmaq üçün bəzi simvol və işarələrdən də istifadə olunmuşdur. “Şir və xurşid” felyetonundakı iranlı mənəb sahibi Rahətülhülqumun adı əslində xalqın malını rahatlıqla mənimsəyən, onları ağır və yoxsul həyat şəraitinə düşürən müftəxorlara işarədir.

Ümumiyyətlə, “Zənbur” jurnalında istifadə olunan bədii təsvir və ifadə vasitələri rəngarəngliyi ilə seçilir. Aşağıdakı nümunəyə nəzər salaq:

Gəldi çün boynuyoğun, zorbaqarın meydana,
Guş ver, bir neçə söz ərz eyləyim mərdanə. (8)

Bu nümunədəki “boynuyoğun” və “zorbaqarın” ifadələri sinekdoxa olmaqla bütöv bir anlayışı, yəni xalqın qanını soran, malını çapıb-talayan hakim zümrəni təmsil edir.

Başqa bir nümunədə isə ahəngdarlığı artırmaq və fikri güvvətləndirmək üçün təkrirdən istifadə olunmuşdur:

Nə canəvərə, nə öküzə, nə itə, filə,
Nə çöllüyə, şəhr əhlinə, çobanə sataşma.
Nə şahə, nə soltanə, vəzirə, nə əmirə,
Nə seyyidə, nə alim zişanə sataşma. (4)

Şeirdə misraların “nə” bağlayıcısı ilə başlaması anafora, ikinci və dördüncü misraların sonundakı “sataşma” feilinin təkrarı isə epiforadır.

Aşağıdakı misrada isə obrazlılıq özünü fonetik səviyyədə göstərmiş, “m” səsinin sözlərin əvvəlində təkrarı alliterasiya, “a” və “ə” səslərinin sözlərin müxtəlif yerlərində təkrarı isə assonans yaratmışdır:

Marü mələx və muri-Süleymanə sataşma. (4)

“Zənbür”ün tənqid hədəfləri və bədii xüsusiyyətləri haqqında deyilənməsbət fikir və təhlillərdən başqa onu da qeyd etmək lazımdır ki, jurnalınbəzi ziddiyyətli və zəif tərəfləri də var idi. “Zənbür”ün bir çox hallarda tənqid hədəfini göstərmiş, lakin çətinlikdən çıxış yolunu göstərə bilməməsi, öz səhifələrində bədii və ideya cəhətdən bəzizəif nümunələri çap etdirməsi və s.buna misal ola bilər. Jurnalın ziddiyyətli və nöqsanlı tərəflərinə diqqəti çəkən professor İslam Ağayev bu barədə yazırdı: “Bəzən də liberal-burjua görüşlü müəlliflər ədəbiyyatımızın ayrı-ayrı qabaqcıl nümayəndələrinə qarşı çevrilən haqsız mülahizələrini “Zənbür”də dərc etdirirdilər ki, bu da jurnalın ziddiyyətini daha da dərinləşdirirdi. Məsələn: Ə.Müznibin görkəmli yazıçı A.Şaiqin əsərlərinə qarşı yönəldilmiş qərəz dolu bir məqaləsi bu qəbiləndir. Müznib “Sürudi” imzası ilə “Şaiq Əfəndinin bədii fikriyyəsinə” adlı məqaləsində A.Şaiqin romantik əsərlərini qəsdən realist planda təhlil edir, bununla da obyektiv tənqid əvəzinə güllünc bir vəziyyət yaradırdı”. (9,s.76)

Tanınmış ədəbləri ətrafına toplayaraq geniş oxucu kütləsinə xitab edən və cəsarətli çıxışları ilə diqqət mərkəzində olan satirik “Zənbür” jurnalı demokratik mövqeyi və “Molla Nəsrəddin” ənənələrinə sadiqliyi ilə mətbuat tariximizdə özünəməxsus yer tutmuşdur. Lakin jurnal çar senzurasının təqiblərinə davam gətirə bilməmiş və 1910-cu ilin oktyabr ayında nəşri dayandırılmışdır.

Ədəbiyyat/ References

1. N.Axundov “Azərbaycan satira jurnalları”(1906-1920-ci illər)/Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, Bakı–1968
2. “Zənbür”, 10 aprel 1909, № 5, “Başa düşmədim”, Felyeton “Uzun dərya”
3. “Zənbür”, 17 aprel 1909, № 6, “Məşqətədən”, “Heyif o günlər”, “Müəmma”, “Arzu”
4. “Zənbür”, 3 aprel 1909, № 4, “Evlərdə”, “Əşar”
5. “Zənbür”, 20 mart 1909, № 2, “Nə işimiz var?”, “Şaha xitab. Səidül-dövlət”
6. “Zənbür”, 27 mart 1909, № 3, “Moizə”, “Telefonumuz”, Felyeton “Şirü-xurşid”, “Şikayət”
7. “Zənbür”, 24 aprel 1909, № 7, “Hamam”
8. “Zənbür”, 13 mart 1909, № 1, “Səfər”
9. İ.Ağayev “Satirik “Zənbür”jurnalı”/ Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, Bakı-1969

Açar sözlər: satirik jurnal, bədii üslub, publisistik üslub, felyeton, məcazlar

Key words: satirical magazine, artistic style, journalistic style, feuilleton, metaphors

Xülasə

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda nəşr olunan satirik jurnallar içərisində öz ideyası və siyasi istiqaməti etibarilə “Molla Nəsrəddin” jurnalının ənənələrinə sadiq qalan “Zənbür” xüsusi seçilirdi. Jurnal öz fikirlərini geniş oxucu kütlələrinə çatdırmaq üçün müxtəlif bədii-publisistik yazı və rəsm üsullarından istifadə edirdi. Dilimizin saflığı, xalq arasında maarif və mədəniyyətin yayılması, cəhalətin tənqidi, din xadimlərinin ifşası, qadın azadlığı kimi məsələlər “Zənbür”də öz əksini tapan əsas problemlər idi.Sadə xalq dilində yazılması jurnalın oxucular arasında yayılmasına böyük təsir göstərmişdir.

Summary

Among the satirical magazines published in Azerbaijan at the beginning of the 20th century, “Zanbur” was one of the magazines that remained faithful to the traditions of the “Molla Nasreddin” magazine in terms of its ideas and political direction. The magazine used various art-journalistic writing and drawing methods to convey its ideas to a wide audience. Issues such as the purity of our language, the spread of education and culture among the people, criticism of ignorance, exposure of religious figures, women’s emancipation were the main problems reflected in “Zanbur”. Writing in a simple vernacular had a great impact on the spread of the magazine among readers.

Rəyçi: dos.L.Ələkbərova